

บทที่ 1

บทนำ

(INTRODUCTION)

เศรษฐกิจชุมชนเป็นระบบเศรษฐกิจทางเลือกที่กำลังทวีความสำคัญ และมีบทบาทมากยิ่งขึ้นในสังคมไทย การดำรงอยู่และการบริหารงานเศรษฐกิจชุมชนที่มีประสิทธิภาพจึงเป็นสิ่งจำเป็นและไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ปัจจุบันเรามีกลุ่มองค์กรเศรษฐกิจชุมชนอยู่ในชนบทและในชุมชนเมืองที่ได้รับการสนับสนุนจากนโยบายของรัฐเป็นจำนวนมาก มีทั้งที่ประสบผลสำเร็จและไม่ประสบผลสำเร็จในการดำเนินงานและหลายแห่งอยู่ในขั้นที่ล้มละลาย

การศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อความยั่งยืนที่เน้นกรณีศึกษาจากโรงสีชุมชนนี้เป็นกระบวนการศึกษาสภาพปัญหาของเศรษฐกิจชุมชนผ่านองค์กรของโรงสีชุมชนเพื่อนำไปสู่ความเข้าใจสภาพการณ์ของชุมชนที่เป็นอยู่จริง โดยศึกษาทั้งโครงสร้างการดำรงอยู่ของชุมชนที่เชื่อมโยงกับกิจการของโรงสีชุมชน โดยมองทั้งในด้านองค์กรจัดตั้งทางการเมือง เศรษฐกิจ จิตสำนึก และวัฒนธรรม เพื่อค้นหาทางออกในการดำเนินการของกิจการที่เป็นเศรษฐกิจของชุมชนในกรอบของระบบทุนนิยมว่าจะมีบทบาทต่อการผลักดันหรือเหนี่ยวรั้งวิวัฒนาการของสังคมไทยอย่างไร ซึ่งจากสภาพความเป็นจริงโรงสีชุมชนนั้นจำเป็นต้องปรับตัวและแข่งขันกับองค์กรธุรกิจเอกชนที่บริหารงานในวิถีทางของระบบทุนนิยมอย่างเต็มรูปแบบ ทั้งนี้เพื่อค้นหารูปแบบวิธีการในการบริหารธุรกิจแนวเศรษฐกิจชุมชนให้เกิดประสิทธิภาพและมีความยั่งยืนในสภาพการณ์ที่ต้องเผชิญหน้าในระบบทุนนิยมในสังคมไทย และที่ถูกครอบงำด้วยระบบทุนนิยมโลกด้วย

งานศึกษาชิ้นนี้ไม่เพียงแต่จะทำให้เราอยู่กับความเป็นจริงเพื่อผลักดันระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เป็นระบบเศรษฐกิจทางเลือกให้เดินหน้าไปเท่านั้น หากแต่ยังจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการใช้ทรัพยากรซึ่งเป็นงบประมาณแผ่นดินและทำให้เกิดผลผลิตทางสังคมที่คุ้มค่ากับการลงทุนอันจะนำไปสู่สังคมชุมชนที่มั่นคงในอนาคตอีกด้วย

ปัญหาในการวิจัย (Statement of the Problem)

จากรายงานของกองวิชาการและแผนงานกรมพัฒนาชุมชนงวดที่ 2 ประจำปี 2545 ได้ยืนยันว่ากิจการโรงสีชุมชนที่ได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐมีจำนวนทั้งสิ้น 360 โรง โดยแยกเป็นกิจการโรงสีชุมชนทั่วไป 214 โรง และโรงสีชุมชนที่เป็นกิจการเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์ 146 โรง ที่กระจายตัวอยู่ทั่วประเทศโดยเฉพาะที่มีกระจุกตัวอยู่ใน 7 จังหวัดภาคอีสาน คือ อุบลราชธานี กาฬสินธุ์ มุกดาหาร ยโสธร ร้อยเอ็ด อำนาจเจริญ นครพนม ที่มีจำนวนรวมทั้งสิ้นถึง 178 โรง และไม่มีโรงสีชุมชนเลยใน 14 จังหวัดภาคใต้ และใน 5 จังหวัดภาคกลาง ซึ่งเป็นอยู่ข้างอู่น้ำอันได้แก่ จังหวัดนนทบุรี ปทุมธานี พระนครศรีอยุธยา สมุทรปราการ และอ่างทอง เมื่อเปรียบเทียบกันดูแล้วจะเห็นได้ว่ากิจการของโรงสีชุมชนยังมีได้กระจายตัวไปทั่วทั้งประเทศ ซึ่งเป็นภาพสะท้อนเบื้องต้นว่าการดำเนินกิจการโรงสีชุมชนนั้นยังไม่เป็นที่แพร่หลายเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนชุมชนในชนบทที่ใช้จำนวนตำบลเป็นตัวตั้งซึ่งมีอยู่ประมาณ 7,000 ตำบล และระยะเวลาที่ยาวนานกว่า 20 ปีที่มีการก่อตั้งโรงสีชุมชนในแต่ละภูมิภาค เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับ การขยายตัวของจำนวนโรงสีที่ดี และการกระจุกตัวอยู่ในบางพื้นที่ประกอบกับสภาพความยากจนของชนบทที่ยังดำรงอยู่ก็ดี ก็ได้บ่งบอกในตัวเองว่าการบริหารจัดการของโรงสีชุมชนยังอยู่ในสภาพที่ไม่สามารถจะแข่งขันกับโรงสีเอกชนและยากที่จะเติบโตได้ในระบบทุนนิยม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่เขตอุตสาหกรรมและพื้นที่ที่ระบบทุนนิยมขยายตัวเต็มที่เช่นภาคกลาง และภาคตะวันออกจะมีโรงสีชุมชนเบาบางและบางพื้นที่ไม่มีโรงสีชุมชนเลย และยังเมื่อรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยได้สั่งตั้งปัญหาความยากจนของประชาชนทั้งในเขตชนบทและในเขตเมืองก็ยังคงคอยย้ำให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาในการวิจัยที่จะศึกษาหารูปแบบและวิธีการจัดการบริหารเศรษฐกิจชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ รวมตลอดทั้งเพื่อกำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐให้ชัดเจนต่อการสนับสนุนแนวทิศเศรษฐกิจชุมชน

ความเป็นมาของปัญหา (Context of the Problem)

จากโครงสร้างการเมืองและระบบเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรมที่สืบทอดยาวนาน ได้ส่งผลให้ประชาชน โดยเฉพาะเกษตรกรในชนบทต้องมีชีวิตอยู่ในวังวนแห่งความยากจน การดำรงชีวิตทางเศรษฐกิจของคนยากคนจนในชนบทต้องพึ่งการกู้ยืมเงินจากนายทุนท้องถิ่น แม้รัฐจะ

ได้หาทางแก้ไขด้วยการจัดตั้งสถาบันการเงิน เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) เพื่อช่วยเหลือเกษตรกรผู้ยากไร้ก็ตาม แต่โดยโครงสร้างของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในประเทศที่เชื่อมโยงหรือขึ้นต่อระบบเศรษฐกิจทุนนิยมโลกทำให้เกษตรกรไม่สามารถจะกำหนดราคาสินค้าของตนได้ และผู้ที่กำหนดราคาคือผู้ที่อยู่ห่างไกลและไม่เคยสัมผัสกลิ่นไอของชีวิตเกษตรกรเลย ราคาผลผลิตจึงตกต่ำต่อเนื่อง จึงทำให้ชีวิตเกษตรกรไม่สามารถจะหลุดพ้นจากการเป็นลูกหนี้ของ ธกส. ได้ นับวันหนี้สินยิ่งทับถมจนในที่สุดก็ต้องหันไปพึ่งการเงินนอกระบบและสุดท้ายจากโครงสร้างนี้ก็ผลักดันให้เกษตรกรต้องกลายเป็นทั้งลูกหนี้ ธกส. และลูกหนี้เจ้าแกหรือนายทุนท้องถิ่นทั้งสองทาง

ด้านหนึ่งนอกจากประชาชนจะตกเป็นเบี้ยล่างของระบบทุนภายในประเทศแล้ว อีกด้านหนึ่ง ยังต้องตกเป็นเบี้ยล่างของระบบทุนข้ามชาติ หรือระบบทุนนิยมโลกอีกชั้นหนึ่งด้วย กล่าวคือ อิทธิพลของระบบทุนนิยมโลก หรือทุนข้ามชาติโดยการประสานประโยชน์กับทุนนิยมภายในประเทศได้สร้างกระบวนการความคิดเป็นวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลครอบงำความคิดประชาชนอย่างมากเพื่อผลประโยชน์ทางการตลาด คือ “ลัทธิบริโภคนิยม” และเร่งดำเนินการกระตุ้นการบริโภคของประชาชนที่มาในรูปของสินค้าอุปโภคบริโภคที่เกินความจำเป็น โดยอาศัยระบบการโฆษณาของสื่อวิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์เป็นเครื่องมือ โดยดำเนินการด้วยเทคนิคทางจิตวิทยาการโฆษณาชั้นสูงทำการครอบงำความคิดของประชาชนจนกระทั่งประชาชน กลายเป็น “เหยื่อทางวัฒนธรรมการบริโภค” เป็นผลทำให้ประชาชนที่ยากจนอยู่แล้วยากจนมากยิ่งขึ้นจนไม่สามารถหลุดพ้นจากวงจรหนี้สินได้ ประกอบกับการเคยชินในวัฒนธรรมการอุปถัมภ์และเชื่อในกรรมเก่ายิ่งทำให้ประชาชนโดยเฉพาะคนในชนบทไม่มีภูมิคุ้มกันทางจิตสำนึกที่จะต่อต้านการครอบงำทางวัฒนธรรมที่ทำให้ตนต้องกลายเป็น “เหยื่อทางวัฒนธรรม” ได้เลย

จากทิศทางหลักและการกำหนดนโยบายการบริหารประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในระยะเริ่มต้นที่เน้นการสร้างโครงสร้างพื้นฐานและสร้างเศรษฐกิจ โดยให้ความสำคัญกับโครงสร้างพื้นฐานระบบอุตสาหกรรมหนัก ซึ่งแม้ในแผน 7 และ 8 จะได้เปลี่ยนทิศทางมาสู่การพัฒนาคน และการสร้างเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวแล้ว แต่ไม่ทันการกำแรงเหวี่ยงของระบบทุนนิยมโลก ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยได้เคลื่อนตัวเข้าสู่แรงเหวี่ยงนั้นและเป็นการเข้าไปในภาวะการณ์ที่โครงสร้างเศรษฐกิจและระบบการเมืองภายในไม่เข้มแข็งเพียงพอจึงได้ก่อให้เกิดวิกฤติเศรษฐกิจรุนแรงที่สุดในปี 2540 ได้ส่งผลให้เกิดกระแสการทบทวนแนวทางของระบบเศรษฐกิจ ซึ่งในภาวะการณ์ขณะนี้เองแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนซึ่งเป็นวิธีการผลิตกระแสรองที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยก็ได้ขยายตัวไปอย่างมาก และจากฐานความคิดเดิมซึ่งแทรกอยู่ในนโยบายของรัฐบาลที่ผ่านมา ก็แสดง

บทบาทสำคัญในรัฐบาลชุดปัจจุบัน โดยให้ความสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาว่าจะต้องเริ่มต้นที่หมู่บ้าน สร้างเศรษฐกิจชุมชนให้เข้มแข็ง โดยเชื่อว่าชุมชนชนบทมีรากฐานทางวัฒนธรรม ศักยภาพและภูมิปัญญาที่จะพัฒนาไปตามทิศทางของตนเองและนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในอนาคตอย่างมีอัตตลักษณ์ โดยให้ความสำคัญต่อหมู่บ้านและชุมชนว่าเป็นเสมือนกองกำลังรบแนวหลังของประเทศที่ต้องมีความเข้มแข็ง “การดูไปข้างหน้าโดยไม่มีแนวหลังที่เข้มแข็งก็ยากที่ชนะได้ ถ้าหากชุมชนชนบท ชุมชนเมือง เกษตรกร คนยากคนจน คนระดับรากหญ้าซึ่งเป็นคนส่วนใหญ่ของประเทศอยู่ในสภาพที่อ่อนแอและเจ็บป่วย การรบและการต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของประเทศชาติก็คงจะเป็นไปได้ยาก” เป็นคำกล่าวของนายประพัฒน์ ปัญญาชาติรักษ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เมื่อ 20 กรกฎาคม 2544 (เสรี พงศ์พิศ และคณะ, 2544: 7) และจากการประชุมของคณะรัฐมนตรีสัญจรที่จังหวัดเชียงใหม่เมื่อวันที่ 17 กรกฎาคม 2544 คณะรัฐมนตรีภายใต้การนำของ พ.ต.ท. ดร. ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี ก็ได้ให้ความสำคัญต่อแนวคิดเศรษฐกิจชุมชน โดยยกฐานะจากแนวคิดและนโยบายเศรษฐกิจชุมชนที่มีต่อเนื่องจากรัฐบาลก่อน ๆ ให้เป็นกฎหมาย โดยมีมติเห็นชอบร่างพระราชบัญญัติวิสาหกิจชุมชน และได้นำเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรจนออกเป็นกฎหมายบังคับใช้ในขณะนี้

แม้แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนจะมีความสำคัญโดยกำหนดเป็นแนวนโยบายแห่งรัฐแล้วก็ตาม แต่ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการเศรษฐกิจชุมชนเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งสามารถยืนบนขาของตนเองได้โดยไม่เป็นภาระกับรัฐในระยะยาวยังเป็นหัวใจสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดของเศรษฐกิจชุมชนหรือวิสาหกิจชุมชนนี้มีปรัชญาที่แตกต่างจากระบบเศรษฐกิจทุนนิยมซึ่งเป็นเศรษฐกิจกระแสหลักโดยพื้นฐาน กล่าวคือ เศรษฐกิจทุนนิยมให้ความสำคัญกับต้นทุนและผลกำไร แต่แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนกลับตรงกันข้าม ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของวิจิต นันทสุวรรณ (2544: 21) ในหนังสือวิสาหกิจชุมชนแผนแม่บท แนวคิด แนวทางฯ โดยกล่าวว่า “วิสาหกิจชุมชนจึงแตกต่างกับธุรกิจอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดเล็ก (SME) เพราะไม่สามารถใช้กฎเกณฑ์เรื่อง “ทุน” และ “แรงงาน” มาวัดขนาดและความสำเร็จ เพราะวิสาหกิจชุมชนไม่ได้มุ่งเน้นการสร้างผลกำไรเพียงด้านเดียว แต่วิสาหกิจชุมชนเน้นการพึ่งตนเองของครอบครัว ชุมชน และระหว่างชุมชน หรือเครือข่าย ไม่ได้มุ่งแสวงหากำไรให้มากที่สุด แต่ตอบสนองการอยู่ร่วมกัน การมีสุขภาพอนามัยที่ดี มีคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในชุมชน” และในหนังสือเล่มเดียวกันนี้ (วิจิต นันทสุวรรณ, 2547: 7-8) ก็ยอมรับว่า “สังคมไทยในปัจจุบันปรับเปลี่ยนตัวเองจากสังคมที่มีอยู่แบบพอเพียงมาเป็นสังคมที่อยากอยู่แบบมั่งคั่ง และการสะสมส่วนเกิน การผลิตเพื่อขายและแสวงหากำไรให้มากที่สุด” และจากข่าวในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ประจำวันศุกร์ที่ 18 มีนาคม 2548 ก็ได้เปิดเผยงานวิจัยโดยมีเนื้อหาขึ้นต้นตามข้อสรุปของ วิจิต นันทสุวรรณ ซึ่งเป็นงานวิจัย

ของฝ่ายวางแผนกลยุทธ์และงานวิจัยภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ของบริษัท โลว์ (ประเทศไทย) จำกัด โดยวิจัย “พฤติกรรมผู้บริโภคคนไทย” พบว่า คนไทยอายุระหว่าง 15-59 ปี มีความใฝ่ฝันและเชื่อมั่นว่าตนจะร่ำรวยขึ้น โดยมีจำนวนร้อยละ 80.29 เชื่อว่าคุณภาพชีวิตครอบครัวจะต้องดีขึ้นภายใน 2 ปีข้างหน้า ร้อยละ 76.17 เชื่อว่าวันหนึ่งตนจะเป็นคนรวย ร้อยละ 63.14 เชื่อว่าวันหนึ่งจะถูก ลอตเตอรี่รางวัลใหญ่ ที่กล่าวมานี้ยังเป็นการตอกย้ำอย่างซ้ำซากว่าปรัชญาของวิสาหกิจชุมชน ซึ่งทวนกระแสกับจิตสำนึกของผู้คนในปัจจุบันนั้นยังสามารถบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ได้หรือไม่

งานวิจัยชิ้นนี้ยังมีได้อยู่ในเงื่อนไขที่จะให้คำตอบเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจชุมชนได้ทั้งหมด เพียงแต่จะมุ่งเน้นเฉพาะที่เกี่ยวกับ “ธุรกิจโรงสีชุมชน” ซึ่งถือเป็นรูปลักษณะหนึ่งของระบบเศรษฐกิจชุมชนโดยรวมเท่านั้น และเป็นรูปลักษณะการผลิตที่ใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของเกษตรกรที่สุดคือ การแปรรูปข้าวที่เป็นผลผลิตของเกษตรกรเอง

โรงสีชุมชนจึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นหัวใจของระบบเศรษฐกิจชุมชน เพราะเป็นเศรษฐกิจชุมชนขั้นพื้นฐาน กล่าวคือ เป็นการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่เป็นผลผลิตหลักของเกษตรกรไทย คือ “ข้าวเปลือก”

“ข้าว” เป็นอาหารหลักเพื่อการดำรงชีพของคนไทย และเป็นพืชไร่ตัวแรกที่สำคัญที่สุดต่อระบบเศรษฐกิจของไทยที่มีประวัติศาสตร์ยาวนาน ในขณะที่ “ข้าว” เลี้ยงชีวิตประเทศ แต่ “ข้าว” ก็สร้างความร่ำรวยให้กับคนส่วนน้อยและสร้างความยากจนให้แก่คนส่วนใหญ่ซึ่งเป็นผู้ผลิตข้าวมาอย่างต่อเนื่องและยาวนาน

นโยบายของรัฐที่ให้การสนับสนุนในการจัดตั้งโรงสีชุมชนด้วยเงินลงทุนภายใต้วัฒนธรรมการอุปถัมภ์กระจายอยู่ทั่วไปในชนบทอยู่ในขณะนี้ซึ่งตามสภาพที่เป็นจริงมีมากกว่า 1,000 โรง ด้วยความมุ่งหมายที่จะแก้ปัญหาพื้นฐานของประชาชนคนยากจนในชนบทซึ่งเป็นผู้ผลิตข้าว และถือเป็นปัจจัยพื้นฐานในการแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางสังคมของเกษตรกรซึ่งเป็นผู้ผลิตข้าวด้วยความเข้าใจง่าย ๆ ว่า “ไม่เคยมีใครขายข้าวสารแล้วจน และไม่เคยมีใครขายข้าวเปลือกแล้วรวย” เพื่อให้เกษตรกรมีอำนาจต่อรอง แต่แม้ว่าจะมีโรงสีชุมชนจัดตั้งขึ้นเป็นจำนวนมากแล้ว แต่ก็ยังไม่สามารถแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำขั้นพื้นฐานในการดำรงชีพของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินกิจการของโรงสีชุมชนยังขาดประสิทธิภาพและบางแห่งถึงขั้นเป็นภาระมากขึ้นจนถึงขั้นมีผู้เสนอความเห็นว่าการซื้อข้าวจากตลาดมาบริโภคยังถูกกว่าการลงทุนตั้งโรงสีเพื่อสีข้าวตนเองเสียอีก เพราะต้นทุนการสีข้าวของโรงสีชุมชนกลับสูงกว่าโรงสีของนายทุนมาก ซึ่งโรงสีชุมชนอีกหลายแห่งที่ตรวจพบก็กลายเป็นโรงสีที่เบียดบังชุมชนและบางแห่งก็ล้มละลายกลายเป็นหนี้สูญ (NPL) ไปเสียแล้ว

ดังนั้นการศึกษาแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนทางเลือกเพื่อความยั่งยืน กรณีศึกษาจาก โรงสีชุมชนจึงมีความสำคัญที่จะต้องทำความเข้าใจต่อการดำรงอยู่ของโรงสีชุมชนในภาวะที่โลกได้ เปิดระบบการแข่งขันอย่างเสรีในระบบทุนนิยมด้วยการมีเครือข่ายของระบบการคมนาคมที่ทันสมัย ไม่ว่าจะเป็นถนนหนทางก็ดี ระบบการสื่อสารก็ดี อีกทั้งระบบทุนนิยมได้ผลักดันให้การผลิต ทั้งโลกเกิดการแข่งขันใน 2 ประเด็นหลัก คือ แข่งขันการลดต้นทุนการผลิตและแข่งขัน ประสิทธิภาพของการผลิต ผู้ได้รับชัยชนะก็ต้องทั้งลดต้นทุนและเพิ่มประสิทธิภาพใน สภาพการณ์เช่นนี้ได้ทำให้โรงสีชุมชนได้มีคู่แข่งอันเป็นอุปสรรคสำคัญที่ต้องเผชิญหน้ากันใน ระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมคือ โรงสีของนายทุนทั้งขนาดเล็กและขนาดกลางที่ตั้งอยู่ในชนบท รวมตลอดทั้ง โรงสีขนาดใหญ่ของนายทุนที่ตั้งอยู่ในเขตเมืองที่ดำรงอยู่ด้วยความสามารถของตน โดยมีได้รับการอุปถัมภ์จากรัฐ แต่กลับสามารถสร้างระบบการบริหารที่มีประสิทธิภาพและมี เงินทุนหมุนเวียนมากกว่าโรงสีชุมชน รวมตลอดทั้งมีกระบวนการตัดสินใจที่ช่วงชิงลูกค้าของ โรงสีชุมชนให้เข้าไปผูกพันกับกลไกของตลาดในระบบทุนนิยมอย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้ง ภาวะการพึ่งพิงหลายของชุมชนยังได้ทำให้สถานะชนชั้นนำของชุมชนในชนบท หรือในชุมชนเมือง ที่เป็นปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดความสำเร็จของกิจการชุมชนได้สูญสลายไปกับการ พึ่งพิงหลายของชุมชนนั้นด้วย ดังนั้นประเด็นการศึกษาจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่งว่าใน สภาพการณ์ปัจจุบันดังกล่าวข้างต้นนี้ โรงสีชุมชนจะดำรงอยู่ได้อย่างไร? โรงสีชุมชนจะมีบทบาท เกี่ยวพันชุมชน และผลักดันให้เกิดวิวัฒนาการของสังคมได้จริงหรือไม่? ปัญหา อุปสรรคที่สำคัญ อันเป็นเงื่อนไขของการดำรงอยู่ของโรงสีชุมชนคืออะไร? และมีปัจจัยสำคัญอะไรบ้างที่กำหนด หรือนำไปสู่ความสำเร็จและความล้มเหลวของโรงสีชุมชน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องค้นหา รูปแบบที่เหมาะสมในการบริหารกิจการโรงสีชุมชน ว่าควรจะมีรูปแบบเช่นไรจึงจะทำให้โรงสี ชุมชนเกิดความเข้มแข็งสามารถดำเนินกิจการให้บรรลุตามวัตถุประสงค์การจัดตั้งและการ บริหารงานตามแนวคิดพื้นฐานของเศรษฐกิจชุมชนได้

ดังนั้นการศึกษางานชิ้นนี้จึงมีความสำคัญต่อการศึกษาปัญหาของเศรษฐกิจชุมชนใน ด้านกว้างและด้านลึกเพื่อจะหารูปแบบและวิธีการการบริหารเศรษฐกิจชุมชนอย่างมี ประสิทธิภาพในภาวะการแห่งการเผชิญหน้า โดยผ่านกระบวนการของการศึกษาโรงสีชุมชน ดังกล่าวข้างต้น รวมถึงแนวนโยบายแห่งรัฐที่ควรจะมีต่อโรงสีชุมชนซึ่งจะเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทาง สังคมที่มีความสำคัญต่อการศึกษาอย่างยิ่ง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Objectives of the Study)

วัตถุประสงค์การวิจัยมีดังต่อไปนี้คือ

1. เพื่อค้นหาปรัชญาการเกิดและดำรงอยู่ของ โรงสีชุมชนต่อการเกื้อหนุนชุมชนและผลักดันให้เกิดวิวัฒนาการทางสังคม
2. เพื่อศึกษาสภาพโรงสีชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบันตามสภาพที่เป็นจริงว่ามีที่รูปลักษณะ และในแต่ละลักษณะรัฐควรมีทำอย่างไรต่อการดำรงอยู่ของโรงสีชุมชนนั้นๆ เพื่อประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนโดยศึกษาถึง
  - 2.1 สภาพการดำเนินงานของโรงสีชุมชน โดยครอบคลุมตั้งแต่รูปแบบการบริหารจัดการ จำนวนสมาชิก ผลการดำเนินงาน สภาพปัญหา และอุปสรรคการดำเนินงาน
  - 2.2 ปัจจัยสำคัญที่สนับสนุนให้เกิดโรงสีชุมชน และการดำรงอยู่ของโรงสีชุมชน
  - 2.3 ศึกษาแนวคิดของประชาชนในชุมชนว่ามีทัศนคติและความพึงพอใจต่อการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชนในรูปลักษณะของโรงสีชุมชน
  - 2.4 ศึกษาการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของชุมชนที่มีต่อการดำรงอยู่ และพัฒนาการของโรงสีชุมชน
3. เสนอรูปลักษณะการบริหารจัดการของโรงสีชุมชนที่มีระบบบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพเพื่อให้เป็นไปตามปรัชญาแนวคิดพื้นฐานของเศรษฐกิจชุมชน และให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคมในปัจจุบัน และสามารถแข่งขันกับธุรกิจในระดับเดียวกันในระบบทุนนิยม

ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย (Scope and Limitation of the Study)

สืบเนื่องจากวัตถุประสงค์ของผู้วิจัยที่ต้องการศึกษาการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของชุมชนอันเป็นผลต่อการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชนที่ศึกษาในรูปขององค์กรโรงสีชุมชน ทั้งนี้เพื่อหาข้อสรุปของรูปแบบและวิธีการบริหารธุรกิจ โรงสีชุมชนที่มีประสิทธิภาพในภาวะการแข่งขันในระบบทุนนิยม ดังนั้นมีความจำเป็นในการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพในส่วนที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมชุมชนที่เชื่อมโยงกับการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชนที่เป็น โรงสีชุมชน

ซึ่งจำเป็นจะต้องทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1. เนื่องจากภาวะของผู้นำชุมชนเป็นปัจจัยสำคัญในการดำรงอยู่ของเศรษฐกิจชุมชน การศึกษานี้จำเป็นจะต้องศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับภาวะผู้นำในชุมชนที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของโรงเรียนชุมชนซึ่งมีอยู่จำนวนมาก และเป็นความจำักของการเก็บข้อมูลซึ่งต้องใช้ระยะเวลานาน ดังนั้นการวิจัยจึงจำเป็นจะต้องอาศัยระยะเวลาในการศึกษา ซึ่งผู้วิจัยต้องเลือกศึกษาแบบเฉพาะเจาะจงในพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งในขั้นตอนของการพัฒนาข้อสรุปที่ได้มาจากการวิจัย

2. การประสานทฤษฎีที่เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับรูปธรรมที่เป็นจริงของการดำเนินธุรกิจของโรงเรียนชุมชนจำเป็นต้องมีการวิจารณ์แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนแบบดั้งเดิมโดยศึกษาทั้งเอกสารและจัดประชุมเชิงสัมมนาร่วมกับกรรมการและประชาชนเพื่อบูรณาการให้เกิดความเข้าใจกับการผันแปรของวัฒนธรรมชุมชนใหม่ในภาวะการณ์ของการเปลี่ยนแปลงของโลก เพื่อสร้างระบบการบริหารที่มีรูปแบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพมีความเข้มแข็ง ทั้งนี้เพื่อให้โรงเรียนชุมชนสามารถดำรงอยู่และยืนหยัดอยู่ในกระแสวัฒนธรรมโลกาภิวัตน์ที่มีการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมอย่างรวดเร็วให้ได้ แต่การศึกษาก็มีข้อจำกัดทางด้านวัฒนธรรม เนื่องจากแนวคิดเศรษฐกิจชุมชนมีความเชื่อมโยงกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยโครงสร้างวัฒนธรรมไทยมีความอ่อนไหว ดังนั้นการวิจารณ์แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนจึงมีความจำักที่ต้องใช้ความระมัดระวังมาก

3. การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจำเป็นจะต้องเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและคุณภาพเกี่ยวกับจำนวนของโรงเรียนชุมชนและการดำรงอยู่ของโรงเรียนชุมชนที่ยังประกอบกิจการอยู่และที่เลิกกิจการไปแล้ว รวมตลอดทั้งจะต้องเก็บข้อมูลของโรงเรียนเอกชนที่บริหารงานตามระบบทุนนิยมในพื้นที่เดียวกันหรือในพื้นที่ใกล้เคียงกันเพื่อเปรียบเทียบความเจริญเติบโตและประสิทธิภาพความแข็งแรงขององค์กรในเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งมีข้อจำกัดเนื่องจากยังไม่มีหน่วยงานเอกชนและหน่วยงานราชการใดเก็บข้อมูลอย่างสมบูรณ์ในเรื่องจำนวนของโรงเรียนชุมชนและโรงเรียนเอกชนทั้งหมด กระทรวงเกษตร กระทรวงอุตสาหกรรม และกระทรวงพาณิชย์ก็เก็บข้อมูลเฉพาะโรงเรียนที่เข้าไปตามเป้าหมายตามลักษณะงานของหน่วยงานเท่านั้น ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องอาศัยหน่วยราชการโดยขอความร่วมมือเป็นพิเศษซึ่งก็เป็นความยากลำบาก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

(Advantage of the Study)

1. เพื่อให้ทราบถึงบทบาทและการดำรงอยู่ของโรงสีชุมชนต่อการเกื้อหนุนชุมชน และผลักดันพัฒนาการทางสังคมเพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐที่ชัดเจน
2. เพื่อให้รัฐได้ใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพในการสนับสนุน หรือไม่สนับสนุนโรงสีชุมชนในแต่ละลักษณะ และเป็นประโยชน์ต่อทิศทางการกำหนดแนวนโยบายเศรษฐกิจชุมชนในลักษณะอื่น ๆ ด้วยว่าจะคุ้มต่อการลงทุนหรือไม่เพียงใด ในมุมมองต่าง ๆ
3. เพื่อใช้ข้อมูลของงานวิจัยนี้ เป็นข้อมูลในการศึกษาเปรียบเทียบการบริหารจัดการระหว่างโรงสีชุมชนกับธุรกิจชุมชนในลักษณะอื่นๆ เพื่อประโยชน์ในการสร้างพัฒนาการให้เศรษฐกิจชุมชนมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น ซึ่งจะเกิดประโยชน์โดยเฉพาะต่อหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตร และสำนักนายกรัฐมนตรี ในการนำไปพิจารณาประกอบการกำหนดนโยบาย
4. จะทำให้ได้ทราบถึงความเป็นจริงของการดำรงอยู่ของชุมชน และแนวคิดของประชาชนและผู้นำชุมชน โดยผ่านกระบวนการการศึกษาภาคปฏิบัติที่เป็นจริงของเศรษฐกิจชุมชนในรูปของโรงสีชุมชน